

Gjensyn med Valle de los Caídos

Av Idar Aarheim

Et lands eller en kulturs monument og helligdommer vil alltid røbe noe intimt og viktig om indre liv og egenart. De er myter og symboler inkarnert i materiell form. Akropolis og Colosseum forteller mer om greak og romersk lynne enn mange bøker, det gjør også middelalderens katedraler med hensyn til å åpenbare for oss fellesskapet i Middelalderens kristne, europeiske enhetskultur.

Pyramidenes lukkede, geometriske majestet røber ikke bare faraonenes makt og storhet, men inn i de mørke labyrinter skjules nøkkelen til det egyptiske rikets mysteriøse eksistens: menneskenes jordiske tilværelse som et forstadium og en forberedelse til det sanne og evige liv som inntreder etter at sjelenes egegenheit var blitt veiet på rettferdighetens vekt av dødsguden.

Vår tid har også sine arkitektoniske monumenter som kommer til å opplyse fremtidens forskere om hvilke verdier vi satte i høysetet. Stalins neo-barokk, vidner ikke den om en videreføring av tsarismens imperialism og maktbrynde og er ikke Manhattans tomme gigantomani det eksakte uttrykk for en inntil det perverse utadvendt og sjelsfattig sivilisasjonsform?

De fleste nasjonalmonumenter fra vårt århundre virker heislige eller hule i sin symbolikk fordi de gjerne hykler en patriotisme og heroisme som det ikke er hel dekning for.

Imidlertid finnes der heldigvis også i vår tid lallfall en unntagelse. Siden første gang jeg så det har det ligget i min erindring som gullbarren i et hemmelig hvelv. Dengang åpenbarte det seg for meg i høysommerens varme solglans, nå lå det sløret av vinterens hvite kappe:

Seksti kilometer fra Madrid, i det geografiske midtpunkt av Spania, ligger Valle de los Caídos. De falnes dal, med det store nasjonalmonumentet over borgerkrigens ofre. Fire 11,5 meters høye granittmonolitter står som skiltvakter ved den nedre ende av dennes dodes fredede dal som slynger seg edelig og streng opp mot de maktige klippeformasjoner i Sierra de Guadarramas hovedmassiv. Langt opp i dalen ligger et rødt, forvitret berg og fra toppen av dette rager det kolossale betongkors hundreogfemti meter til værs: Santa Cruz del

Valle de los Caídos. Det hellige kors plantet som et menneskelig underverk midt i Spanias hjerte. På høydedragene langs dalens skimtes de mange små altre som er rundt omkring i landskapet og som bezeuger om av de forskjellige religiøse ordener. Når man kjører oppover dalen, er det som om korset stadig viker, det er av så anelige dimensjoner at det på en måte går i ett med denne fjellverden hvor avstandene er lengre enn man tror ved første øyekast. Velen går i stor sving rundt en knase og man tenker at bakken for den må man være fremme

ved foten av klippen. Men nei, det er enda et par kilometer frem til den hvite esplanade som fører opp til inngangen av verdens nest største kirke som er sprenget inn i fjellet under korset. Anlegget virker egenartet og imponerende allerede på avstand og når man står på den 30.800 kvm store esplanaden, med betongkorset svimlende over ens hode, fylles sinnet med ro og ærbødighet. Foran seg har man et uforglemmelig panorama og ved betraktningen av dette store anlegg grep jeg meg selv i å tenke: Så regjeres allikevel ikke vår tid utelukkende av krummerånd og proletarjeler!

En 63 meters bred trapp på femten trin fører opp til inngangen av krypten. Selvs kirkeskipet på 263 meters lengde er formet som et tilfuktarom og taket hvelver seg i tunge, nesten romanske buer med spant imellom. En tung forgytt smijernport i tradisjonell spansk stil skjærer kirkens utgang og veggene mykes opp av skjønne billedtepper fra renessansetiden. De fleste av dem er vervet i gull, sølv, silke og ull og de er etter all sannsynlighet laget i Brussel omkring 1540 av William Fanne-maker. Motivene hentet fra Johannesapokalypsen. De ble bragt til Spania i 1553 som gaver til Philip II. Langs veggene finner vi også niaker med altre som er viet til skytshelgenene for de forskjellige spanske forsvarsregener. Dessverre er de fleste av skulpturene av mindre kunstnerisk verdi, mange av dem skjønner kirkens enkelhet og henleder tanken på forvokste engler fra barokktiden.

Et enkelt kors av en ubearbejdet trestamme danner alterets midtpunkt. Dette treet har general Franco selv valgt ut og sagt til, derfor den store enkelhet i utformingens som danner en virkningsfull kontrast til kuppelen i gullmosaik og hvelver seg lik en himmel over alteret. På korset, som er plassert midt under betongkorset på toppen av klippen, henger den lidende Kristus martret av nagler og tornekrone. Men ved toppen av kuppelen troner den oppstandne Kristus, den seirende

Menneskesønnen og i mosaikk ser vi hvordan all verdens raser, nasjoner og stender søker frem mot tronen for der å bringe Ham et takkeoffer. Mosaikken har lang tradisjon i spansk kunst og den man her ser er påvirket av byzantinsk stil og spærket middelalder, allikevel er verket originalt moderne i sin helhetsvirkning, blant annet på grunn av pastellfarger. Dette arbeide av Santiago Padros må vel kunne sies å være kirkens mest originale kunstneriske at-traksjon.

Hvorfor var det stille i verdenspressen, i radio og i fjernsyn, da pave Johannes XXIII innviet denne spanske nasjonalhelligdom i 1961? Var det kanskje ikke en begivenhet som burde ha gitt gjenklang i hele kristenheten at verdens nest største kirke ble tatt i bruk av general Franco selv valgt ut og sagt til, derfor den store enkelhet i utformingens som danner en virkningsfull kontrast til kuppelen i gullmosaik og hvelver seg lik en himmel over alteret. På korset, som er plassert midt under betongkorset på toppen av klippen, henger den lidende Kristus martret av nagler og tornekrone. Men ved toppen av kuppelen troner den oppstandne Kristus, den seirende

Det var nemlig general Francos store arkitektoniske idé som her var blitt til virkelighet. Hans navn og innsats i forbindelse med anlegget i De falnes dal kunne vanskelig forties ved en omtale. Så valgte man like gjerne å tie om det hele.

Det var også Franco som bestemte at kirken skulle være en minnekirke for alle som falt i borgerkrigen, uansett hvilken side de hadde kjempet på. Han møtte til dels sterk motstand mot dette blant enkelte av sine gamle krolaste våpenbrødre. De spurte om det var riktig å gravlegge anarkister og kommunister i et gudshus side om side med dem som hadde falt på det nasjonale Spanias side. Hadde kanskje ikke både kommunistene og anarkistene plyndret hundrevis av klostre og kirker og spottet religionen? Men general Franco var urokkelig i sin beslutning og trofast mot sin devise: Disse menn ga sitt liv for sine ideer, hva mer kan et menneske gi? Ordene er å finne på mange minnesmerker rundt omkring i Spania, og det er ingen tvil om at general Franco ble populær på grunn av denne ridderlige storsinnethet, eller hva andre vil kalle politiske realitetssans. Femti tusen soldater hviler nå i kirkens gravhvelv.

Over inngangen til nasjonalhelligdommen kneier en kvinne ned over en fallen soldat. På hvilken side kjempet han i den ulykksalige broderkrig? Ingen vet det, ingen skal vite det! For i Spania hersker ennå den høye forestilling at ved døden opphører all verdslig strid og spild. Ved døden ringes den store barmhjertighetens time inn.

Med beskjemmelse måtte jeg tenke på de mange innsunkne fjendegraver fra siste krig, som jeg hadde sett hjemme i Norge. Ingen omsorgstull hånd hadde pleiet disse graver eller rettet opp et vindskjævt feltkors. Og hva med de mer enn åtte hundre nordmenn som falt på tysk side under krigen, under hvilket felles krigsmonument hviler de? I Spania har man ærefrykt for døden, kanskje har vi meget å lære der?

Men anlegget i De falnes dal er mer enn kjempekor, kirke og gravkammer. På andre siden av klippen ligger et stort bebygget område med regelmessige haver, bassenger og søyleganger. Her er blant annet et kloster og midt i disse strenge og asketiske omgivelser finner vi også Spanias studlesentrum for sosiale vitenskaper. Ikke minst tar man ved dette institutt sikte på å løse mange av de sosiale problemer

som reiser seg i forbindelse med industrialiseringen av landet. Tilbaketrasket fra den moderne sivilisasjons hektiske pulsslag, lever disse forskere som har satt seg det ærgjerrige mål å trengte dypest mulig inn i samtidens sosiale utfordring og problematikk. Dette er et særspansk trekk. At universitetet i Oslo skulle henlegge sine sosiale studier til Norrefjell forekommer meg å være mindre sannsynlig.

Da jeg forlot de falnes dal var det kveld og solnedgang. Det store kørs glødet i rødlig glans, mens inngangen til krypten lå i dyp skygge. Templet som tilfuktsrom, er ikke det et subtilt symbol for vår tid? Halvannen mil fra Philip II's Escorial er det blitt til virkelighet. Ikke merkelig at helligdommen er i ferd med å bli et valfartssted — ikke bare for sensasjonslystne turister. En nasjon som har skapt et nasjonalmonument som dette midt opp i Guadarramas golde fjellverden, må ha skjulte ressurser i behold.

General de Gaulle har uttalt at et Europa uten Spania er et Europa uten åndelig dybde. Kanskje er dette et vel kategorisk utsagn av den galliske statsmann. Men ett er sikkert, et Europa uten Spania er et meget fattigere Europa.

101158
 18/4-20
 101158